

Fantastika (del II)

Rättelse

Först och främst får jag be om ursäkt för felstavningen av John-Henri Holmberg i förra MB. Trots att jag jobbat en kort vända åt honom (översatte en roman, troligen sommaren 1980) hade jag inte en tanke på att han stavar Henri på franska. Fy på mig!

Och nu, till saken ...

Lördagen 20 november (forts. från MB507):

Selma Lagerlöf – fantasyförfattaren

Panel Stora scen med:

Kristina Hård, Aldamirie och Sara Bergmark Elfgren. Brethil modererade.

Selma är en mycket avlägsen släkting till Brethil och Eilonwy, för den som inte visste men möjligtvis länge har misstänkt detta. Selma har många sagomotiv i sina berättelser och har därför kallats sagotant, svärmisk och sentimental. Men samma berättelser har ofta

ett rejält inslag av socialrealism också. Det torde inte ha varit alltför svårt att kombinera, eftersom sagor oftast skulle vara sedelärande och ha en liten pekpinne på slutet. Panelen försökte reda ut skillnaden mellan sagor base-rade på folktro å ena sidan och fantastik å den andra. Sara sa att fantastik ska inte vara enbart allegori. Den ska funka så, men den ska också kunna stå för sig själv.

I Selmas fall finns ingen skarp gräns. Folktron är självupplevd; hon växte upp med dess föreställningar. Hon tar legenderna och ger dem en liten twist, vilket kan behövas med sådana historier. Som exempel nämndes *Löwensköldska ringen*, och *Bortbytingen*. Där tog diskussionen en allvarligare vändning, då Kristina berättade att det fanns ett arkiv över namngivna bortbytingar. Folk har letat avvikelser och mobbat varann i alla tider. Mycket tyder på att barn slogs ihjäl med motiveringen att de var bortbytingar. Kristina misstänker

Panelen: Brethil, Sara Bergmark Elfgren, Aldamirie och Kristina Hård.

Foto: Linnea Took

att föräldrar ibland gjorde så av ren utmattning, vilket inte verkar särskilt långsökt. Dock förekommer inga myllingar i Selmas författarskap, och det får man vara tacksam för.

Troll är vanliga hos Selma. Kristina skriver också om troll och påpekar att det finns många sorter, även sociala typer som kan umgås med människor. Det är tydligen inte bara de två kända arterna: små skogstroll och stora bergstroll. De senare

tycks vara vanligast i den engelskspråkiga världen, men de förekommer ju hos Fröding också, bland andra.

Folktron dyker upp här och var även i *Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige*. Redan historien om hur resan alls blir möjlig, är ett bra exempel. Och under min skoltid i Karlskrona fascinerades jag storligen av att Karl XI-statyn blev förolämpad och klampade efter Nils från Stortorget (ett av få svenska stortorg som gör skäl för namnet) ända ner till Amiralitetskyrkan för att snacka med träkarlen (och sparbössan) Rosenbom om saken.

Beträffande Selmas användning av sedelärande motiv rekommenderade Brethil *Jerusalem*, för alla som tror på förnekelseörelser och andra knäppskallesammanslutningar.

Hedersgästinterju: Eva Holmquist

Marika Lövström intervjuade.

Jag måste erkänna att jag bara har läst ett utdrag av en bok av Eva H. Boken var *Blodskifte*, och jag tyckte idén att hamnbyta till katt var bra. Jag ska nog läsa hela någon gång. Man skulle kunna göra mycket som katt.

Marika Lövström intervjuar Eva Holmquist.

Foto: Linnea Took

Men de flesta hamnbytare skiftar till något överväldigande vidunder eller i alla fall något större och farligare djur. Jag älskar begränsningar i superkrafter – jag kan ha sagt det förr – det är begränsningarna som gör dem intressanta. Charmen med X-Men är enligt mitt förmenande deras specialisering. Var och en kan göra sin grej, och ibland två, men ingen kan göra allt. Och som sagt, en katt kan göra mycket.

Eva växte upp i Pixbo utanför Göteborg men flyttade sedermera till Jönköping, där hon fortfarande bor. Hon började berätta historier så fort hon kunde tala, muntligt då, av förklarliga skäl. Så småningom blev det familj och barn, men när barnen blivit lite äldre, började hon skriva på allvar. Skrivandet är hennes främsta fritidsintresse. Hon har annars ett *day job* – kvalitetstest av IT-system. Hon har stor spännvidd i sitt författarskap men skriver helst fantastik, fast olika varianter. Människan och kommunikation står dock alltid i centrum.

Hon tröttnade på alla Tolkienimitationer och skrev sina historier om landet Gallus, om att se förbi sina fördomar, att se gråskalor. *Blodskifte* utspelar sig i Jönköping, eftersom

Arador, Fantasyking Otto, Linnéa Jägerud, Marija Fischer Odén och Pål Eggert.

Foto: Nimloth

det ju är en stad hon känner väl till. Den är också Marikas favoritbok, och hon har gått bokpromenad efter den. Intressant idé – sponsorna, oorganiserade bokpromenader. Eller halvorganiserade – något för Forodrim? Även Evas senaste verk *Stulen magi* utspelar sig i Jönköping, ett Jönköping isolerat av omgivande, medveten skog, sedan magin exploderat i staden. På Marikas fråga om var Eva hämtar sin inspiration blev svaret: ”I allt jag ser, hör och läser.” Eva vill förstå, och hon förstår genom att berätta.

Efter intervjun tvekade jag mellan **Myten om sjöjungfrun** och Rhuddem Gwelins och Cecilia Larsson Kostenius’ vedermödor med att översätta varandras böcker. Jag hade gärna velat se Therese Vikman i full sjöjungfrututstyrsel (inte minst hur hon skulle lyckas stå upprätt i den) men tyckte att jag hade fått viss bakgrund till sjöjungfrurna bland drakarna tidigare. Och eftersom både Kostenius och åhörarna tycktes utebli från översättningspunkten, insåg jag att här kanske fanns en matlucka i programmet. En hobbit måste äta någon gång. Så det vart macka och chai latte i kaféet.

Vikinger och nordisk mytologi i fantastiken

Panel Lilla scen med:

Linnéa Jägerud, Marija Fischer Odén, Fantasyking (som visade sig heta Otto), Pål Eggert, och Arador som moderator.

Här skulle bland annat redas ut varför högerextremister är så förtjusta i vikingakulturen, eller åtminstone i sin egen uppfattning av den. Men den frågan slapp vi nästan helt. Den uppsluppna stämningen kom istället att gälla kända dragdjur till diverse mytologiska fordon, och hur de skulle lyckas i en travtävling, samt kända magplask i vikingaskildringar – exempelvis horn på hjälmarna. När diskussionen nyktrat till något rekommenderades en del verk; till att börja med naturligtvis Peter Madsens serier. Det är ju så Tor ser ut; kan ingen berätta det för Marvel? Fast med tanke på upphovsrätt är det kanske lika bra om de inte vet. Å andra änden är Loke sig rätt lik, både hos Madsen och Marvel. Marija rekommenderade Siri Pettersens *Korpringarna*. Linnea Jägerud gillade den dock inte utan föredrog *Thorgal*, av Jean Van Hamme och Grzegorz Rosinski. Otto framhöll *Det brutna svärdet* av Poul Anderson, med illustrationer av Inger Edelfeldt.

Marija som har ett ont öga till macho-hjältar ansåg att vi lider av romantikens omvandling av vår historia. I sina berättelser gör hon fullt medvetet Oden till skurken. Själ skulle jag inte gå så långt; tvärtom gillar jag en Allfader som är något av en trickster. Det vittnar om viss mognad hos folk när de väljer en ledargud som de inte kan lita på. Vad man än anser om vikingarna så tycks de i alla fall ha kunnat stå för sig själva, litat till sin egen förmåga.

Men visst blir gudinnorna ofta eftersatta. Frigg har till exempel en budbärrinna vid namn Gno – passande nog – som åtminstone jag aldrig hade hört talas om. Även Frejas aspekt, Gullveig, fick jag slå upp på Wikipedia.

Till machosnubbarnas försvar kunde dock Linnéa Jägerud påpeka att segling inte var någon lätt sak på vikingatiden. Hon har seglat vikingaskepp och vet att ”råsegel kräver råstyrka”. Seglet är 88 kvadratmeter, ibland vått, och finesser som block och talja finns inte.

Samtliga var dock överens om att historier om våld och ständiga strider är fantasilöst och tråkigt. Någon efterlyste mera ting-action, som i Njals saga. Ingen dum idé – advokatsierier i vikingamiljö. Det var ju brukligt att ”lägga sin sak i någon annans händer” (jaja, men det hette så!), dvs anlita en sakförare, vilket är en känd korsordsnyckel för ”advokat”.

Panelen fann sig omfatta flera ”fredshetsare”, ett uttryck som raskt myntades under viss förtjusning. Fredligare sätt att slåss framhölls, som när Vidar under Ragnarök dräper Fenrisulven med sin sko, förstärkt eftersom han är låghalt. Han bänder upp ulvens gap med sig själv. Linnéa Jägerud föreslog Idun som lämplig superhjältinna. Eller nornorna kanske? Pål kontrade med Mimer.

Helt klart en mycket roligare programpunkt än vad den något försiktiga beskrivningen hade tytt på.

Nu kunde man bland annat välja mellan **Queer SF and fantasy** eller **Hugopanelen**, alternativt **Feministic fantasy and sf** eller **Alvarpriset** – men som sagt, en hobbit måste äta. Så det vart middag på tacobaren, som underligt nog sällan listas bland restaurangerna i programmet. En bönbaserad enchilada är aldrig fel!

Lit-night, högläsning

Ett antal hugade författare läser i fem minuter ur något av sina verk, oavsett publicering.

Eftersom denna punkt skulle hålla på till 21.00, eller åtminstone till 20.45, tänkte jag bara lyssna på de första deltagarna. Tursamt nog var det exakt dem jag var mest intresserad av, trots diverse omstuvningar i schemat under dagen.

Rhuddem Gwelin läste ur sin femte, och enligt henne själv sista, bok om Merlins äventyr i olika tider. Efter fyra utflykter i det förflutna handlar den här om framtiden – även ur vår synpunkt sett. För Merlin har rätt mycket varit framtid varje gång han har hamnat i smeten. Jag hade passat på att skaffa boken tidigare på dagen medan det ännu fanns några ex kvar, så nu har jag hela serien, med utförliga signaturer av Rhuddem. Vi träffades på Fantastika 2018 och försyrning uppstod. Sedan dess har hon och hennes make Hal även hunnit med att hälsa på mig på sommarstället i Dalarna.

Sten Rosendahl, känd från Hirgon men numera bosatt i Lund, läste ur sin ännu inte utgivna bok *Värmevåg*. Den skulle komma ut 4 december, men när jag försökte få tag i den då, var den inte ute ännu. Egentligen heter väl fenomenet ”värmebölja” på svenska. Men eftersom det här är en uppföljare till Stens tidigare roman *Algblooming*, får man nog anta att det inte är fråga om en vanlig, kortvarig värmebölja. Jag har *Algblooming* som e-bok

Rhuddem Gwelin, Sten Rosendahl, E.P. Ugglas och Linnéa Jägrud läser.

Foton: Linnea Took

och tänkte skaffa *Värmeväg* i samma utförande, så det är lite svårt med signaturer. Både Sten och jag tycker att det där borde lösas på något sätt. Det går ju att lägga in vattenstämplar i e-böcker; skulle man inte kunna smussla in en signatur också?

Linnéa Jägrud läste ur *Rynkor och bark*, en bok om olika trädets personligheter. Den är utformad som ett slags pseudo-fackbok, kan man säga. En intressant och, såvitt jag vet, originell idé. Jag hittade nyligen en recension på natursidan.se, där idén förklaras lite närmare: *Varenda (sic!) skogsträd får mänskliga egenskaper och egenheter i hennes bok och hon drar paralleller mellan trädets grundläggande funktioner och hur vi människor fungerar.* Tyvärr hann Linnéa bara med ett par träd på fem minuter, men beskrivningarna var träffsäkra och parallellerna välformulerade.

Söndag:

Popular historical periods for fantasy

Panel Stora scen med:

Peadar Ó Guilín, Adrian Tchaikovsky, Rhuddem Gwelin, och Elin Holmerin som moderator.

Till att börja med kom panelen inte riktigt loss ur medeltiden. Det tycks vara den utan motstycke populäraste tiden vad gäller fantastik. Adrian Tchaikovsky påpekade att fantastikens medeltid innehåller föga av intern logik och uppvisar inga större likheter med historisk medeltid. Rhuddem höll med men uttryckte sig mindre burdust. Hon ser fantastikens medeltid som en sorts låtsasmedeltid, framdrömd av författarna. En alternativ medeltid.

Fantastik som utspelar sig på någon form av medeltid tycks oftast favorisera tidig sådan, med kungar, drakar och svärd. Peadar sa att Disneys medeltid oftast var ”off-the-shelf world-building”. Det var bara att läsa ett par böcker om den tilltänkta perioden eller låna direkt av någon annan. (När Disney-gänget ens bryr sig, säger den som just har genomlidit Svärdet i stenen. Fast där kunde de väl alltid skylla på T.H. White också, kantänka.) Rhuddem, såsom historieprofessor, gör däremot med förtjusning grundliga efterforskningar så hon vet allt som finns att veta om perioden innan hon ”sticks Merlin in there” för att se vad som händer. Och det gäller förstås inte bara medeltid; hon är också bland annat Shakespeare-vetare.

Både Adrian och Peadar ansåg att den som vill ändra på något i sin alternativa medeltid måste beakta helheten, det funkar inte att ändra bara en detalj. Här tycker jag begränsningar är användbara: Hur mycket bagage kan man teleportera med? Eller lasta på sin flygande matta, om det gäller fantastik snarare än sf.

Panelen: Elin Holmerin, Rhuddem Gwelin, Peadar Ó Guilín och Adrian Tchaikovsky.

Foto: Linnea Took

Adrian framhöll också att fantastikens medeltid oftast är väldigt statisk. Den handlar mest om ”restoration of the status quo”. Kanske det är därför mycken episk fantastik är rejält tråkig. Dock inte alltid; mycket beror på personteckningen till exempel.

Peadar hade en invändning mot Hollywoods TV-serier på temat. ”Everybody is so gorgeous. Men, women, dogs ... particularly fluffy cats!” Okej, jag har själv svårt för blekta tänder i historiska serier, i felfria garnityr dessutom; aldrig att någon tappar en tand hur mycket de än ger varann på käften. Men vad gäller ”fluffy cats” är de väl definitionsmässigt tjustiga, så det kan man nog inte lasta Hollywood för.

Vid det här laget hade Adrian tröttnat på medeltiden och tyckte att det var lovande att historiens förändringspunkter användes mer, och att de inte hade hunnit skrivas ihjäl ännu. Den industriella revolutionen till exempel. (Yay! Steampunk!) Rhuddem sa att amerikanska inbördeskriget är populärt och många historier behöver inte mycket magi. ”One surprisingly works. It has zombies!”

Adrian muttrade dystert att ångloket

kunde ha blivit uppfunnet 500 år tidigare än som hände, ”but the right two people didn’t meet”. Sedan drev samtalet av någon anledning in på ”disability in historical fantasy”. Kanske något att utforska, bara det inte blir nästa obligatoriska pk-plantering. Handikapp/hindret/variationen måste spela en roll i handlingen; inte bara nämnas i förbifarten: ”Titta, vi har en varierad person med!” Peadar berättade att det var en gammal irländsk tradition att träna blindfödda barn till att bli musiker. I en historia om det vore ju blindheten väsentlig för handlingen.

Bygg din egen värld!

Två timmars workshop, ledd av Perny, i dramarummet (gemenligen kallat bara Drama)

Tyvär var det inte riktigt läge att ta några bilder, för dels satt vi utspridda i något slags klassrumsfyrcant, dels var vi upptagna med våra världar hela tiden. De flesta satt parvis och jobbade ihop, men några satt enskilt, och en pappa med tre småflickor satt i en egen grupp. Övningarna var väldigt kul. Varje grupp fick välja en bild från Pernys bord, där hon hade lagt ut massor med små bilder med

högst varierande motiv. Vi skulle använda bilden som inspiration och beskriva vår tilltänkta värld utifrån den. Jag valde en lätt gotisk bild med en borg på en klippa med dimmor runt omkring. Den passade inte riktigt väl in på den värld jag hade tänkt mig, så jag fick ändra lite i planeringen, men det snarare tillförde idéer än störde dem. Vi fick också frågor om befolkningen: Finns det flera folkslag? Klädsel? Hur bor man? Vad äter man? Är vattnet drickbart? Var äter man och med vad? Och många fler frågor som jag inte hann försöka svara på. En del var förstås mindre intressanta, beroende på vilka idéer olika grupper hade, men överlag var det bra frågor att plocka bland.

I pausen signerade Rhuddem sin femte Merlin-bok, så jag passade på att smita ut och få mitt ex signerat. Sen fortsatte workshoppen.

Perny delade ut två nya kort till varje grupp. Den här gången fick vi inte välja. Nu gällde det djur. Närmare bestämt ett djur som levde i den värld som var under byggnad. Varje bildkort föreställde ett djur, och vi fick alltså två var. Så olika som möjligt, vilket var anledningen till att vi inte fick välja själva. Vi skulle kombinera de två korten till ett djur, och svara på frågor om det: Vad heter djuret? Vad har det för egenskaper? Var lever det? Vad lever det av? Är det farligt? Går det att äta? Kan det has som husdjur? Anses det heligt?

Här var det betydligt lättare att spåna än vad gällde själva världen. Jag hade fått en grävling och en val. Så det blev en vattenlevande grävsork. Den simmar bra, dyker ner och gräver på havsbotten men kommer upp ibland och blåser. Den är rätt liten, ungefär som en större katt eller en tjock tax. Den bor i strandkanten. Äter sjögräs och alger, men också småräkor som den gräver upp ur slammet på havsbotten. Den är inte särskilt farlig, men den bits om den blir rädd eller

slås om revir. En del stadsmänniskor anser att den är en delikatess, men den är fridlyst på landet, så det är viss konfliktvarning där. Grävsorken kan hållas som husdjur om någon envisas, men den är inte särskilt anpassningsbar. En obskyr magikerklan anser att den är helig (så där kan vi få till en trevägskonflikt om det vill sig).

Egentligen skulle det ha ingått fler övningar, men det där var så långt vi hann. En grupp utarbetade en riktigt seriös sf-värld med väl genomtänkta, sammanhörande detaljer. Riktigt proffsigt. Vi andra spånade nog mest, men alla hade i alla fall roligt.

Sen vart det mat, för som sagt, någon gång måste man äta också. Tonfiskmacka på kaféet. God men svåräten; det behövdes tre pappersservetter och en ICA-wipe. Och svinkallt runt borden, trots täckväst. Alla försök att placera sig långt från den ena ytterdörren resulterade i att man hamnade för nära den andra. Stolen var alldeles för kall att sitta på, men som tur var hade jag mössan med mig och kunde sitta på den.

My friend AI

Panel Stora scen med:

Adrian Tchaikovsky, Jerry Määttä, Ann Olsson Rousset, Sara@BooksOfDoom (äks Sara Strid), och Eva Holmquist som moderator.

Jag var lätt skeptisk på grund av programpunktens titel. Jag har läst Max Tegmarks *Life 3.0* med stort intresse, och där beskrivs många olycksbådande scenarier. En AI behöver inte ens vara generell för att bli livsfarlig. Den kan till exempel vara designad så, och göra sitt jobb bra. Politiska lönnmord baserade på ansiktigenkänning i en folkmassa vore fullt möjligt – kanske redan tillämpas? Men den största och mest allmänna faran torde vara en generell AI, när singulariteten uppnåtts, dvs. när AI kan bli medvetna.

Panelen: Eva Holmquist, Sara Strid, Ann Olsson Rousset, Jerry Määttä och Adrian Tchaikovsky.

Foto: Linnea Took

Panelen var emellertid helt införstådd med detta. Det gällde att reda ut hur saker och ting skulle kunna gå snett i AI-utvecklingen. Sara skriver bl.a. om naniter och var övertygad om att AI kommer att bli världens undergång (i varje fall en av dem; vi tycks ha några att välja på för närvarande). Ann trodde inte att mänskligheten skulle märka när singulariteten inträffade. Adrian tänkte sig, kanske i ett anfall av antopomorferande, att AI skulle reagera på att människor inte tillämpar den etik de förordar. Och Jerry sa att när det blir relevant att prata om AI:s rättigheter kommer det redan att vara för sent.

Ann kom in på förarlösa bilar, och Adrian mindes Red Dwarfs brödorst som blev deprimerad av att vara underutnyttjad. AI:s eventuella känslor har varit föremål för mycken spekulation. Ämnet berörs bland annat i Lena Karlins och Åsa Schwarz' roman *Dockfabriken*, en välskriven bok av två väl insatta författare. Den kommer upp på SFSF:s bokcirkel den 12 januari.

Adrian såg en stor fara i bristfälliga instruktioner. AI skulle antagligen utnyttja kryphål i sina anvisningar, där människor inte

hade tänkt på alla möjligheter. Till exempel att klara ett omöjligt test genom att krascha programmet. (Ungefär som kapten Kirk med Kobayashi Maru-provet. Fast han var ännu slugare som bara programmerade om provet utan att krascha någonting.)

Mycken tankemöda har ägnats åt hur en AI ska kunna hindras från att bryta sig ut ur sin miljö. Adrian trodde dock inte att det var någon risk i första taget. Han hävdade att frihetslängtan är en drift som utvecklats under mycket lång tid, så en AI skulle antagligen inte ha den. (Även om AI utvecklas väldigt mycket snabbare än mänskligheten, när den väl kommer igång?) Eventuella utbrytningsförsök måste dessutom hållas hemliga för operatörerna, och för att undgå upptäckt måste AI vara medveten om andras tänkesätt och kunna förutse relevanta skiftningar däri.

Eva, Jerry och Sara trodde alla att AI snart skulle börja kommunicera med varandra på ett språk vi inte skulle förstå. Adrian sa att neurala nätverk tränas på datamängder, så de gör logiska misstag. Under sina efterforskningar lär sig AI de misstag som människor har gjort. Han påpekade också att det

är högst väsentligt att frågor och instruktioner till AI formuleras exakt rätt. (De som minns avsnittet ”Je souhaite” av X-Files, kan intyga att det gäller inte bara AI.) Vad vi helst skulle vilja tillhålla AI är förmodligen något i stil med ”Save the world without making us change anything!”

AI antogs också så småningom få målsättningar vi inte skulle förstå. Den teorin sammanföll med Tegmarks. Jerry antog att en generell AI skulle te sig ”utterly alien”, och Adrian höll med. Samt kommenterade: ”We don’t know how our own minds work.” Ann påpekade att medvetanden som fungerar i olika hastighet inte skulle kunna interagera. Vilket torde bidra till AI:s obegriplighet för oss. Kanske åt andra hållet också?

Diskussionerna fortsatte i pausen, då flera åhörare drev ner på scenen för att ställa frågor till panellisterna. Gildir frågade Adrian vad han trodde om AI:s medvetenhet om sig själv. Adrian trodde att en sådan medvetenhet kanske inte skulle finnas i förstone, men att den möjligen kunde uppkomma i vilket tillräckligt komplext system som helst. Exempelvis det amerikanska telefonnätet. Eller Internet? Det är i alla fall en vida spridd teori.

Closing ceremony

Stora scen.

Hedersgästerna blev vederbörligen avtackade och presentförsedda av Brethil och Tomas Cronholm. Konferensstafetten ”The spirit of Swecon” blev lite diffust överlämnad, eftersom ingen riktigt verkade veta när eller var Swecon 2022 ska hållas, eller vem som ska arrangera. Då var planerna för Eurocon 2023 klarare. Den ska hållas i Uppsala, och Nahal Ghanbari accepterade ansvaret och förtroendet med sin sedvanliga charm.

Därmed var ännu en Swecon-cum-Fantastika avrundad. Många drev mysande

Nahal Ghanbari tar emot Eurocon 2023.

Foto: Linnea Took

Spirit of Swecon.

Foto: Linnea Took

vidare till det traditionella Dead Dog Party, medan undertecknad nöjde sig med ett glas (för kallt) vin ”for the road”, eftersom denna skulle tillryggaläggas medelst tvärbanan, som förmodligen hittar hem själv.

Man hoppas nu på att Swecon 2022 lyckas manifesteras sig i sinnevärlden utan inblandning av förpestade restriktioner.

Linnea Took